HALK KÜTÜPHANELERİ

GEÇMİŞTEN GELECEĞE YÖNELİMLER VE YENİ ROLLER

Yayına Hazırlayanlar

Hüseyin ODABAŞ
Mehmet Ali AKKAYA

hiperyayın

Hiperyayın: 252
Araştırma - İnceleme

Yayına Hazırlayanlar
Hüseyin ODABAŞ & Mehmet Ali AKKAYA

Genel Yayın Editörü
Hatice Bahtiyar

Yayıncı Sertifika No: 16680

ISBN: 978-605-281-088-0
e. ISBN: 978-605-281-087-3

1. Baskı: İstanbul, 2018

Copyright©Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın telif hakları, 5846 sayılı yasanın hükmüne göre, kitabı yayımlayan Hiperlink Eğitim İletişim Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti (Hiperyayın) ve Prof. Dr. Hüseyin Odabaş ve Doç. Dr. Mehmet Ali Akkaya'ya aittir. Yayımcının ve yazarın izni olmaksızın elektronik ve mekanik herhangi bir kayıt sistemi veya fotokopi ile çoğaltılamaz, kopyalanamaz. Ancak kaynak gösterilerek kısa alıntı yapılabilir.

Baskı-Cilt: Birlik Ofset

Halk kütüphaneleri: geçmişten geleceğe yönelimler ve yeni roller / yayına hazırlayanlar Hüseyin Odabaş, Mehmet Ali Akkaya. -- İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2018.
579 s. : şkl., res. ; 24 sm. -- (Hiperyayın; 252)

ISBN: 978-605-281-088-0
e-ISBN: 978-605-281-087-3

Kaynakça bölüm sonlarındadır.

1. Halk kütüphaneleri -- Türkiye 2. Kütüphane hizmetleri
I. Odabaş, Hüseyin II. Akkaya, Mehmet Ali III. Eser Adı IV. Dizi

Z 845 .T9/H35 2018 027.4 HAL 2018

GENEL SATIŞ PAZARLAMA ve YAYINEVİ
Hiperlink Eğitim İletişim Yayıncılık San. Paz. ve Tic. Ltd. Şti.
Tozkoparan Mah. Haldun Taner Sok. Alparslan İş Merkezi
No: 27 Kat: 6 D: 21 Merter- Güngören / İstanbul
Telefon: 0212 293 07 05-06 Faks: 0212 293 56 58
www. hiperlink. com. tr / info@hiperlink. com. tr

Çocuk Kütüphaneleri ve Türkiye'de Durum

Mehlika KARAGÖZOĞLU ASLIYÜKSEK*

Öz

Çocuk kütüphaneleri, bebekler, okul öncesi çocukları, okul çağı çocukları, özel gereksinimli çocuklar, gençler, ebeveynler, bakıcılar ve çocuklarla ilgili çalışmalar yürüten diğer yetişkinler olarak çeşitlendirilebilen geniş bir kullanıcı kitlesine sahip; kitap okuma saatleri, dramalar, yaratıcı etkinlikler vb. özellikli hizmetlerle kullanıcı gruplarına okuma alışkanlığı ve kültürü kazandırmayı amaçlayan; bu amaca hizmet edecek personel, mekân ve koleksiyon unsurlarını bünyesinde barındıran tematik kütüphanelerdir. Bu çalışmada, çocuk kütüphanelerinin mekân, bütçe, kullanıcı, personel ve koleksiyon unsurları ele alınmış; çocuk kütüphanelerinde koleksiyon oluşturma ve geliştirme aşamasında dikkat edilmesi gereken hususlar belirtilmiş ve çocuk kütüphanelerinde kullanıcı hizmetleri ile yaratıcı etkinlikler anlatılmıştır. Çocuk kütüphanelerini bütün yönleriyle ele almayı amaçlayan çalışmada, ideal bir çocuk kütüphanesinin sahip olması gereken özellikler ve Türkiye'deki mevcut durum açıklanmıştır.

Giriş

Dil, din, ırk, yaş ve cinsiyet ayrımı yapmaksızın toplumun her kesimine bilgi hizmeti sunan halk kütüphanesi sisteminin önemli bir parçası da çocuk kütüphaneleridir. Çocuk kütüphaneleri/bölümleri, kütüphanenin kullanıcı sürekliliğinin sağlanması ve uzun vadede okuma kültürünün topluma yayılması konusunda dikkate değer bir role sahiptir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, mehlikakaragozoglu@marmara.edu.tr

Çocuk kütüphanelerinin eğitim ve kültür alanında birçok işleve sahip olduğu toplumun karar mercilerince daima kabul gören bir durum olsa da, Türkiye'de çocuk kütüphaneleri gelmesi beklenen noktaya bir türlü gelememiş ve çözülmesi gereken bir mesele olarak kalmıştır.

Bu çalışmada; çocuk kütüphanelerinin bütün yönlerini ele alan bir çerçeve çizilmesi amaçlanmış ve çocuk kütüphaneleri örgüt yapılanması, mekân, bütçe, kullanıcı, personel, koleksiyon, kullanıcı hizmetleri, etkinlikler, teknoloji kullanımı ve çevre ile işbirliği bağlamında ele alınarak değerlendirilmiştir. Kuramsal inceleme ve betimleme yönteminin kullanıldığı çalışmada, ideal bir çocuk kütüphanesinin sahip olması gereken özellikler ve Türkiye'deki mevcut durum dile getirilmiştir.

Çocuk Kütüphaneleri: Kavram ve Kapsam

Çocuk kütüphaneleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'ne (2012, ss.1-2) göre "il veya ilçe halk kütüphanesine bağlı olarak on dört yaşına kadar olan çocuklara ayrı bir binada hizmet veren kütüphane"lerdir ve "çocuk ve gençlerin zihinsel yaratıcılıklarını geliştirmelerini destekleyerek bu yönde fırsatlar" sunarlar.

Bir başka tanım oluşturmak gerekirse, çocuk kütüphaneleri; bebekler, okul öncesi çocukları, okul çocukları, özel gereksinimli çocuklar, gençler, ebeveynler, bakıcılar ve çocuklarla ilgili çalışmalar yürüten diğer yetişkinler olarak çeşitlendirilebilen geniş bir kullanıcı kitlesine sahip; kitap okuma saatleri, dramalar, yaratıcı etkinlikler vb. özellikli hizmetlerle kullanıcı gruplarına okuma alışkanlığı ve kültürü kazandırmayı amaçlayan; bu amaca hizmet edecek personel, mekân ve koleksiyon unsurlarını bünyesinde barındıran tematik kütüphanelerdir.

Çocuk kütüphanelerinin varlığının temel dayanağı olarak "Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi" gösterilmekte ve "çocuğun gelişme hakkı" (Madde 6) ile "çocuğun eğitim hakkı" (Madde 28) vurgulanmaktadır. Her çocuk, yaş, ırk, din, dil, cinsiyet, toplumsal durum vb. etkenler göz önünde bulundurulmaksızın gelişme hakkına, yani

"bütün gizil güçlerinin (potansiyellerinin) gelişimi için bilgi, materyal ve programlara eşit koşullar altında, ücretsiz ve açık erişim hakkına" (IFLA, 2011, s. 547) sahiptir.

Çocuk kütüphanelerinin amaçları; IFLA çocuk kütüphanesi hizmet ilkelerine göre "(1) Her çocuğun hakkı olan; bilgi, işlevsel, görsel, dijital ve medya okuryazarlığı, kültürel gelişim, okuma gelişimi, yaşam boyu öğrenme, boş zamanlar için yaratıcı programlara erişimi kolaylaştırmak; (2) çocukların açık erişimli tüm kaynaklara ve ortamlara erişimini sağlamak; (3) çocuklar, ebeveynler ve bakıcılar için çeşitli etkinlikler sunmak; (4) ailelerin toplum içine girişini kolaylaştırmak; (5) çocukları güçlendirmek ve çocukların özgürlüğünü ve güvenliğini savunmak; (6) çocukları kendine güvenen ve yeterli bireyler olmaya teşvik etmek; (7) barışçıl bir dünya için çabalamak" olarak sıralanmaktadır (IFLA, 2011, s. 548).

Çocuk, halk kütüphanesinde okumayı öğrenme sürecini kısaltır, okumanın keyfini ve bilgiyi keşfetmenin heyecanını yaşar, hayal gücünü geliştirir ve ileriki yıllarını bir kütüphane kullanıcısı olarak geçirmeye aday olur (IFLA, 2011, s.546). Çocuk kütüphanesinin en temel amacı, çocuklarda okuma alışkanlığının geliştirilmesi ve bunun devamı olarak toplumsal düzeyde bir okuma kültürünün meydana getirilmesidir.

Çocuk Kütüphanelerinde Örgüt Yapılanması

Türkiye'de halk ve çocuk kütüphaneleri Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ve yerel yönetimlere bağlı olarak hizmet vermektedir. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesindeki çocuk kütüphaneleri, Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır ve halk kütüphaneleri içindeki çocuk bölümleri/katları/köşeleri ve ayrı binalarda kurulmuş olan müstakil çocuk kütüphaneleri olarak iki şekilde yapılanmıştır. Bu kapsamda 1139 halk kütüphanesi içindeki çocuk bölümleri ile çeşitli illerde bulunan (altısı geçici kapalı) elli müstakil çocuk kütüphanesi bulunmaktadır (Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2018).

Yerel yönetimler bünyesinde hizmet veren çocuk kütüphaneleri, müstakil çocuk kütüphaneleri şeklinde olabileceği gibi, belediyelere

bağlı halk kütüphanelerinin çocuk bölümleri olarak da yapılanmıştır. Ayrıca, küçüklü büyüklü bilgi evleri içinde oluşturulmuş kütüphaneler yahut kitap köşeleri de, belediyeler tarafından verilen kütüphane hizmetinin bir parçasıdır.

Çocuk kütüphaneleri konusunda kurum bazlı uzmanlıkların geliştirilerek daha hassas davranılmasının sağlanması ve bütçelerin iyileştirilmesi için, gerek Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü gerekse yerel yönetimler bünyesinde çocuk kütüphanesi hizmetlerine ayrılmış bağımsız birimler oluşturulmalıdır.

Çocuk Kütüphanesinde Mekân Unsuru

Çocuğun kitap ve kütüphane kavramı ile ilk ilişki kuracağı yer -aileden sonra- çocuk kütüphanesidir. Bu sebeple çocuk kütüphanesi mekânı çocuğa uygun tasarım, mobilya ve yerleşim düzenine sahip olmalıdır. İyi aydınlatılmış, canlı renkler ve resimlerle süslenmiş, ergonomik mobilyalar, oyun alanları ve oyuncaklar ile döşenmiş, çocuklara özgü bir dekorasyon ile çekici hale getirilmiş mekânların hazırlanması gerekmektedir.

21. yüzyıl kütüphanelerinin mükemmel ve sınırsız hizmet konusundaki gayretleri, kütüphane mekânlarının da buna göre şekillendirilmesine sebep olmuştur. Farklı şekillerde tasarlanmış sessiz, az sesli ve çok sesli salonlar, film izleme odaları, müzik dinleme/hazırlama istasyonları, ergonomik koltuklar, uyuma minderleri ile kullanıcılara geleneksel kütüphane hizmetlerinden fazlasını sunan yeni nesil kütüphane mimarisi, çocuk kütüphanelerine de yeni yaklaşım ve tasarımlar getirmiştir. Günümüzün ideal çocuk kütüphaneleri, farklı temalar ile çocukların hayal dünyalarına hitap edecek, dahası, fiziksel ve ruhsal gelişimlerini destekleyecek şekilde düzenlenmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Kütüphane Hizmetleri Genelgesi'nde (2012, s. 18) çocuk bölümlerinin zemin katta kurulması ve mekânların çocuklara seslenecek şekilde düzenlenmesi gerektiği, kütüphanelerin düzenli bakımdan geçen bahçelerinde, çeşitli oyun malzemeleri ve oyun parklarının yer alması, bahçedeki ve kütüphanedeki

materyallerin çocuklara herhangi bir çarpma veya düşmede zarar vermeyecek şekilde tasarlanması, masa ve rafların yumuşak malzeme ile kaplanması gerektiği, kütüphane iç mekânlarının geniş tutulması ve bütün alanın materyal ile doldurulmamasına dikkat edilmesi gereği belirtilmektedir.

İlk örnek çocuk kütüphanesi olarak tasarlanan Ali Dayı Çocuk Kütüphanesi'nin 3-7 ve 7-14 yaş gruplarına hizmet verecek şekilde yapılan mekânsal düzenlemeleri, oldukça dikkat çekicidir (İlk Örnek, 2018). Ancak 2010 yılında gerçekleştirilen bu düzenlemenin ardından bütün çocuk kütüphanelerinin hızla cazip mekânlara dönüştürülmesi ve içinde bulunduğumuz 2018'de bütün çocuk kütüphanelerimizin çağdaş standartlara ulaşmış olması beklenirken, yapılan yenilemeler sayıca sınırlı kalmıştır. Ne yazık ki hala birçok çocuk kütüphanemiz 80'li yıllardan kalma standart devlet dairesi görünümünü korumakta; iç karartıcı duvar renkleri, yüksek masalar ve rahatsız sandalyeler ile çocukları çekmekten çok itmektedir. Böylece anlaşılmaktadır ki, 2012 tarihli Kütüphane Hizmetleri Genelgesi de yeterince uygulamaya geçirilememiştir.

Kütüphane yöneticilerinin kütüphanelerinin mekânsal organizasyonunu yapma konusunda bürokratik engeller varsa, bunlar kaldırılmalıdır. Bakanlık, bu işler için özel bütçeler ayırmalı ya da sponsorluk anlaşmaları için adımlar atmalıdır.

Çocuk Kütüphanesinde Bütçe Unsuru

"Kütüphaneyi var eden ana etmenlerden biri olan bütçe, yokluğu halinde kütüphanenin varlığını tehlikeye düşürecek kadar önemli bir unsurdur. Bütçe olmazsa kütüphane yeni eserlerle beslenemez ve gelişemez. Ancak ne yazık ki mâli krizlerde ilk kesintiye uğrayan kütüphane bütçeleri olmakta ya da bu birimlerin bütçeleri zaten kesinti yapılamayacak kadar cüz'i miktarlarda tutulmaktadır" (Karagözoğlu Aslıyüksek, 2017, s. 73). Çocuk kütüphaneleri söz konusu olduğunda, bütçe konusu ayrı bir önem taşımaktadır. Çünkü koleksiyonla birlikte, mekân düzenlemeleri ve gerçekleştirilecek etkinlikler de bütçeye bağlı

olarak planlanmaktadır. Kütüphanelerde bütçe sorunu, çalışanların bilgi hizmetlerine ve sosyal etkinliklere hevesini de azaltabilmektedir.

Koleksiyon ve etkinlik araçlarının düzenli olarak satın alınması ve kütüphane mekânının gerektikçe yenilenmesi için çocuk kütüphanesine ait bağımsız bir bütçe olmalıdır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, çocuk kütüphaneleri için bağımsız bütçeler ayırmalı ve standart bütçeler dışında devlet destekleri, proje fonları vb. ek kaynaklar araştırılmalıdır.

Çocuk Kütüphanesinde Kullanıcı Unsuru

Çocuk kütüphanelerinin kullanıcı grupları, çocuk kütüphanesi kavramının ortaya çıkışından bu yana sürekli değişmiş ve genişlemiştir. Fahriye Kınalı'nın 1953 yılında Amerika'daki çocuk kütüphaneleri hakkındaki gözlemleri arasında bahsettiği bir anekdot, bu durumu çok iyi özetlemektedir. Amerika'da bir kütüphane müdürü, o günlerde altı aylık olan kızını beş sene sonra bir halk kütüphanesine götüreceği günü dört gözle beklemekte ve kızının resimli kitaplara bakarken, dahası, hikâye ve masal dinlerken duyacağı heyecanın hayalini kurmaktadır. Bu sayede kızı bir yıl sonra okumayı daha kolay sökecek ve kitapları severek büyüyecektir. Kütüphane müdürü, söz konusu tarihten otuz yıl önce geçen çocukluğunda, böyle bir şeyi yaşamamış ve hayalinden dahi geçirmemiştir (Kınalı, 1955, ss.3-4). Görüldüğü gibi, 1953 yılı Amerika'sında beş yaşındaki çocukların çocuk kütüphanelerine gidip hizmet alabildikleri ancak bunun o tarih için yeni bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. Bugün ise daha bir yaşını doldurmamış çocukların kütüphaneye gitmeleri dünyanın her yerinde uygulanamasa da kabul gören bir durumdur.

Çocuk kütüphaneleri, çocuğa eşlik eden diğer bireylerin de ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde tasarlanmakta; böylece çocukların kütüphaneye gelmeleri ve geldiklerinde daha uzun vakit geçirebilmeleri desteklenmektedir. Günümüzdeki çocuk kütüphanelerinin kullanıcı grupları, (1) bebekler ve küçük çocuklar, (2) okul öncesi çocukları, (3) 13 yaşına kadar olan okul çocukları, (4) özel gereksinimi olan gruplar, (5) ebeveynler ve diğer aile üyeleri, (6) bakıcılar, (7) öğretmenler ve (7) çocuklar, kitap ve medya alanlarında çalışan diğer yetişkinler

olarak sıralanabilir (IFLA, 2011, s. 547). Kütüphaneden faydalanan her kullanıcı grubunun ihtiyaçlarına cevap verilmesi planlanmalıdır.

Çocuk Kütüphanesinde Personel Unsuru

Çocuk kütüphanesinde çalışacak personelin sevecen, anlayışlı, çocukları seven, iletişim becerileri yüksek kişilerden seçilmesi önemlidir. Personel alımlarında öncelikle Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunu kütüphaneciler tercih edilmeli; başka alanlardan alınacak genel hizmet sınıfı personel ise dramaturglar, pedagoglar, psikologlar, okul öncesi öğretmenleri, sanat eğitmenleri ve edebiyatçılardan oluşmalıdır. Mevcut personel, çocuk psikolojisi ve çocuk edebiyatı hakkında bilgilendirilmeli ve uzmanlaştırılmaya çalışılmalıdır. Şu an 1139 halk kütüphanemizde 550 civarında Bilgi ve Belge Yönetimi mezunu bulunmakta, birçok kütüphane, kütüphanecisiz olarak hizmet vermeye çalışmaktadır. Bu da çocuk kütüphanelerinde bilgi hizmetlerine olan talebi olumsuz olarak etkilemektedir. Bakanlık bu noktada personel politikalarını gözden geçirmeli ve uzman personel alımına öncelik vermelidir.

Çocuk Kütüphanesinde Koleksiyon ve Koleksiyon Geliştirme

Çocuk kütüphanesi koleksiyonu; iyi çocuk kitaplarından, dergi, çizgi roman, ansiklopedi, sözlük atlas, eğitim DVD ve CD'leri, belgesel, motivasyonel ve eğitici tablo, etiket, boya, resim kâğıdı, pano, çok amaçlı tahta, ses kayıt sistemi, oyuncak, ahşap küp, zekâ oyunu, lego, yapboz, oyun hamuru, dama, satranç, karetangram, scrabble, küre gibi kitap-dışı materyallerden oluşmalıdır.

Edebîlik ve sanatsal duyarlılık çocuk kitaplarının seçiminde temel öncelik olmalı; iyi bir çocuk kitabı, her yaştan insanın zevkle okuyabileceği bir edebiyat eseri olarak düşünülmelidir. Bunun dışında, çocuk kütüphanesine seçilecek kitapların "çocuğa görelik" ilkesine göre yazılmış olmasına; çocuk bakışı ve duyarlılığını taşımasına; çocuğun gelişim düzeyine, yaşına, dil ve anlam evrenine uygun olmasına; resim

ve metin uyumuyla çocuğun sanat eğitimi ihtiyacını karşılamasına; iyiye ve güzele olan duyarlılığı arttırmasına; çocuğun yaratıcı, girişimci ve araştırmacı bir kimlik oluşturmasını desteklemesine; evrensel ve ulusal insanlık değerlerini duyumsatmasına ve çocuğu bir birey olarak dikkate almasına özen gösterilmelidir (Çocuk Kütüphaneleri, 2017, ss. 14-15).

Çocuk kitapları değerlendirilirken titiz bir inceleme yapılmalı ve piyasada birçok örneği bulunan yetişkin doğrularının aşılanmaya çalışıldığı; kadına ve erkeğe farklı anlamlar yükleyen; şiddet ve kaba gücü bir sorun çözme yöntemi olarak sunan; denetimci ve baskıcı anlayışlar içeren; din ve inanç sömürüsü yapan; çocuk gerçekliğine aykırı mesajlar veren kitaplar ayıklanmalıdır (Çocuk Kütüphaneleri, 2017, ss. 14-15).

Koleksiyon oluşturulurken 0-2, 3-7, 8-12, 13-18 yaş grupları göz önünde bulundurulmalıdır. 0-2 yaş grubu için bez ve kalın karton kitaplar; 3-7 yaş grubu için okumaya özendirici, yüksek görsellikte kısa hikâye ve masallar; 8-12 yaş grubu için okumayı sevdiren eğlenceli, maceralı veya duygusal öykülerle örülü kitaplar seçilmelidir. 13-17 yaş grubundaki çocuklara, yaş döneminin gelişim özelliklerine ve duygu-durumuna hitap eden köprü kitaplar önerilmeli; 8-12 yaş döneminde okuma alışkanlığı edinen bireyin ergenlik döneminde kendisine göre kitaplar bulamayarak okumayı bırakması tehlikesine dikkat edilmelidir. Her bir yaş grubuna yönelik kitap seçiminde yüksek sanat ve edebiyat değeri yanında çocuğun ilgisini çekebilecek özellikte yayınların tercih edilmesi öncelikli olmalıdır. Bu süreçte çocukların görüşü de alınabilir.

Çocuk kütüphanesine kitap seçilirken yahut çocuklara kitap önerisinde bulunulurken, kullanıcı kitlesini oluşturan çocukların durumuna göre aşağıdaki soruların sorulması faydalı olacaktır:

- Kitabın (1) teması, (2) plan ve kurgusu, (3) konusu, (4) iletisi, (5) dil ve anlatımı çocuğa uygun mudur?

- Kitabın (1) boyutu, (2) kâğıdının kullanışlılığı, (3) kapak ve cildinin dayanıklılığı (4) sayfa düzeni, (5) punto şekil ve boyutu, (6) resimleri çocuğa uygun mudur?
- Kitap çocuğun gelişimine (dil gelişimi, zihinsel gelişim, kişilik gelişimi, düşünce gelişimi, toplumsal gelişim) katkı sağlayacak düzeyde midir?
- Kitap, çocuk gerçekliğine uygun mudur ve çocuk bakışını yansıtmakta mıdır?
- Kitabın edebiyat, sanat ve estetik değeri var mıdır?
- Kitap, çocuğun (1) yaş düzeyine, (2) okuma düzeyine, (3) sınıf birikimine, (4) sosyal gösterge durumuna, (5) kültürel gösterge durumuna uygun mudur?
- Kitap çocukta okuma isteği uyandıracak nitelikte midir? (Şirin, 2018, s. 49).

Koleksiyon geliştirme sürecinde çocuk kütüphanesinin yetişkin kullanıcıları da unutulmamalıdır. Ebeveynlere ve bakıcılara yönelik çocuk yetiştirme, çocukla diyalog kurma, etkili iletişim konulu kitaplardan oluşan bir koleksiyon oluşturulmalı ve düzenli olarak geliştirilmelidir. Anne ve babalar için kendi cinslerinin ilgilerine hitap eden kitaplarla bir koleksiyon hazırlanmalıdır. Ayrıca çeşitli konulardaki popüler ve bilimsel dergilere abone olunmalıdır. Örneğin anneler için moda, yemek, ev tasarımı, takı tasarımı vb. kadınların ilgi duyabileceği yayınlar; babalar için spor, balıkçılık, iş dünyası vb. erkek ilgilerine hitap eden yayınlar derlenmelidir. Öğrencilere refakat edecek öğretmenler ve okul yöneticileri için de eğitim bilimleri, etkin öğretme metotları, kariyer geliştirme ve özlük hakları ile ilgili yayınlardan oluşan bir koleksiyon hazırlanabilir (Çocuk Kütüphaneleri, 2017, ss.14-15)

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayın Seçme Yönetmeliği'ne (2011) göre, halk ve çocuk kütüphanelerine seçilecek kitaplar, büyük çoğunluğu Bakanlık bürokratlarından oluşan bir kurul tarafından belirlenmektedir. Yönetmelikte seçilecek kitapların niteliklerine ilişkin yeterli bilgi de mevcut değildir. Bu sebeple, Halk ve Çocuk Kütüphaneleri Yayın Seçme Yönetmeliği

yeniden yazılmalı ve hatta çocuk koleksiyonlarının seçimine ilişkin ayrı ve yeni bir yönetmelik çıkarılmalıdır. Bu yönetmelik yazılırken uzman ve akademisyenlerden görüş alınmalıdır. Çocuk kitaplarının sahip olması gereken nitelikler yönetmelik kapsamında detaylı olarak belirtilmelidir. Kitap seçiminde görevlendirilecek kurul üyeleri de yeniden belirlenmeli veya çocuk, çocuk yayınları, çocuk edebiyatı ve çocuk kütüphaneleri konusunda uzmanlaşmış kişilerden oluşan bir de akademik danışma kurulu oluşturulmalıdır.

Çocuk dermesi, IFLA çocuk kütüphanesi hizmet ilkelerine göre, halk kütüphanesindeki genel derme büyüklüğünün %25'i kadar olmalıdır. Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde (2012) bu oran 1/3 olarak belirlenerek daha idealist bir tutum sergilenmiştir. Bununla birlikte, birçok il halk kütüphanesinde dahi bu oranlar yakalanamamıştır. Nicelik konusundaki eksiklik, nitelik konusunda da kendini göstermektedir. Çocuk kütüphanelerimizdeki toplam dermenin niteliği konusunda standart ve net bir bilgi vermek güç olsa da yapılan gözlemler, halk kütüphanesi raflarında çocuk edebiyatının iyi yayıncılarına ait kitaplardan ziyade, uzmanların tavsiye kitap listelerinde adı geçmeyen ve birçoğunun da yüksek nitelikten uzak olduğu rahatlıkla söylenebilecek kitapların bulunduğunu göstermektedir.

Çocuk Kütüphanesinde Kullanıcı Hizmetleri ve Etkinlikler

Kütüphaneye gelen çocuğun gereksinim duyduğu kitabın seçilerek çocuğa önerilmesi ve ödünç verilmesi veya çocuğun aradığı bilginin bulunmasına yardım edilmesi en temel kullanıcı hizmetidir. Çocuk kütüphanesinin bir temel hizmeti de çocuklara ve çocuk kütüphanesinin diğer kullanıcı gruplarına yönelik kütüphane kullanımı ve bilgi okuryazarlığı eğitimleri olmalıdır. "Çocuklara ve ebeveynlerine kütüphanelerden nasıl en etkili biçimde yararlanabilecekleri ve gerek elektronik gerekse yazılı medya kullanım becerilerini nasıl geliştirebilecekleri öğretilmelidir" (IFLA, 2011, s.546).

Çocuk kütüphanesi, temel hizmetlerin ötesinde başka ve çok yönlü kullanıcı hizmetleri tasarlamalı ve planlamalıdır. Bu hizmetler planlanırken kütüphanenin kullanıcı grupları göz önünde

bulundurulmalıdır. Örneğin, 0-2 yaş grubu çocuklar için masal dinleme saatleri, tekerlemeli zıplama hoplama eğlenceleri; 3-7 yaş grubu için hikâye anlatma ve dinleme saatleri ve okuma sürecini destekleyici etkinlikler; daha büyük yaş grupları için kitap tartışma saatleri, film izleme ve değerlendirme etkinlikleri ve sanat eseri değerlendirme atölyeleri düzenlenmelidir.

Kütüphaneler, birer aile kültür merkezi gibi düşünülmeli ve tasarlanmalıdır. Çocuklar için; günlük okuma saatleri, okuma ile ilişkilendirilmiş eğitici ve eğlendirici oyunlar ve drama çalışmaları, aylık yazar, çizer ve sanatçı söyleşileri/buluşmaları, çocukların yapacağı sunumlar, kitap değerlendirmeleri, kafiye oluşturma oyunları, resme bakarak hikâye uydurma etkinlikleri, şiir günleri, şiir dinletileri, şiir yarışmaları, şiir okuma yarışmaları, ödüllü yarışmalar ve turnuvalar, münazara çalışmaları, kukla oyunları, çocukların sergileyeceği tiyatrolar, kütüphane haftası programları, film gösterimleri, duvarlara etiket/post-it yapıştırma etkinlikleri, resim yapma etkinlikleri, dans ve müzikli etkinlikler, bilimsel faaliyetler, fen bilimlerine ilişkin basit düzenekli laboratuvar çalışmaları ve keşif etkinlikleri yapılmalıdır.

Okuma güçlüğü çeken çocuklar için gönüllü kullanıcılar eşliğinde okuma sürecini geliştirme desteği verilmelidir. Okumayı seven çocuklar için ilgi alanlarına göre tavsiye kitap listeleri oluşturulmalı; kitap kapakları, yayınların telif haklarının izin verdiği ölçüde kullanılabilecek görseller ve tanıtıcı bilgiler kütüphane web sitesinde yayınlanmalı; yurtdışındaki birçok örnekte olduğu gibi kütüphaneciler tarafından hazırlanan videolar ile seçkin kitaplar tanıtılmalı ve çocuğun isterse danışma kütüphanecisinden yüz yüze de destek alabileceği vurgulanmalıdır (Karagözoğlu Aslıyüksek, 2014, ss. 791-792).

Çocuk kütüphanesinde gerek çocuklar, gerekse yetişkin kullanıcılar için kendilerini geliştirebilecekleri yabancı dil, satranç, resim, bilgisayar programcılığı, kodlama, güzel yazı, diksiyon, vb. konularda kurslar düzenlenmelidir. Çocuklarını kütüphaneye getiren ailelerin kendilerini geliştirip yeni yetkinlikler kazanabilecekleri eğitimler ve hoşça vakit geçirebilecekleri etkinlikler yapılmalıdır.

Ebeveynlere, çocukları ile beraber diyalog kurarak etkili ve eğlenceli kitap okuma yöntemleri öğretilmelidir. Aileler çocuklarıyla birlikte kitap okumak için özendirilmeli; kütüphanede düzenlenecek aile hikâye saati ile bunun gerçekleştirilebilir olduğu hissettirilmelidir. Ebeveyn ve bakıcılar için çocuk ve gençlik psikolojisi, internet güvenliği, şiddet ve evde çocuk eğitimi gibi konularda eğitimler düzenlenmeli; psikolog ve pedagog gibi uzmanların seminerleri yapılmalıdır. Çocuk bekleyen yahut çocuk sahibi olmak isteyenler için hazırlanan anne-baba eğitimleri kütüphanelerde verilmeli, anne babalar çocuklarının doğumundan itibaren onları kütüphaneye getirme konusunda bilinçlendirilmelidir (Çocuk Kütüphaneleri, 2017, s.15). Elbette bunun gerçekleştirilebilir olması için kütüphanelerin mekânsal düzenlemelerinin yapılmış olması gerekmektedir.

Bütün bu çalışmalar için her kütüphanede en az bir etkinlik/konferans salonu bulunmalı ve modüler olarak düzenlenmeli, kolayca şekil değiştirecek biçimde tasarlanmalıdır. Eşyalar tekerlekli yahut taşınabilir olmalıdır. Burada her yaştan okura sergi, konferans, çalıştay düzenleme imkânı sağlanmalıdır. Bu konudaki izinlere dair prosedür kolaylaştırılmalıdır. Özellikle çocukların sergi açması ve toplantı düzenlemesi için Valilik izni koşul olmaktan çıkarılmalıdır (Çocuk Kütüphaneleri, 2017, s.15). Halk ve çocuk kütüphanelerinde etkinlik düzenlenmesine ilişkin idarî yaptırımlar olmalı ve Kütüphane Hizmetleri Genelgesi'nde (2012, s.20) belirtilen her kütüphanenin her ay en az bir özgün etkinlik gerçekleştirmesine dair maddesi hayata geçirilmelidir. Bakanlık, kültürel etkinlikler için bütçe ayırmalı ya da sponsorluk anlaşmaları için adımlar atmalıdır.

Çocuk Kütüphanelerinde Teknoloji Kullanımı

Çocuk kütüphaneleri, çağın gereği olan yaşam boyu öğrenme ve çoklu okuryazarlık becerilerinin kazandırıldığı mekânlardır. Çoklu okuryazarlıklardan biri de bilgisayar ve internet okuryazarlığıdır. Aile ortamında bilgisayar ve diğer teknolojik aletleri kullanmayı doğal olarak öğrenen çağımız çocukları için kütüphanede öğretilecek olan, bilgisayar okuryazarlığı kapsamında, teknolojinin güvenli ve bilinçli

kullanımı, tehlikeler konusunda farkındalık ve yeni yetkinlikler geliştirmeye yönelik çalışmalar olmalıdır. Çocuklar, kütüphanede, internet kurallarına riayet etmeyi, sanal tehlikeler karşısında hazırlıklı olmayı, dijital dünyada yön belirlemeyi öğrenmeli ve internetin yabancı dilleri geliştirme konusundaki faydalarının farkına varmalıdır. Çocuklar, veri tabanlarını kullanmayı, dahası, geleneksel ve dijital bilgi kaynaklarından edindikleri bilgileri birleştirmeyi çocuk kütüphanesinde öğrenmelidir. Çocuk kütüphanelerinde teknoloji odaklı çocuk kursları ile kodlama, web sayfalarını biçimlendirme, internet üzerindeki bilgi kaynaklarının güvenirliğini değerlendirme konularında eğitimler verilmelidir.

Çocuk Kütüphanesinin Çevre ile İşbirliği

Toplumun diğer kesimlerinin de çocuk kütüphanesi ile ilişki kurması konusunda gayret sarf edilmeli, çeşitli işbirliklerine gidilmelidir. Çocuk kütüphanelerinde sanatçıların sergiler düzenlemesi teşvik edilmeli, uzman sanat tarihçileri ve küratörler tarafından tematik sergiler hazırlanmalı ve davet edilen sanatçılar çocuk kitapları bağlamında yaratıcı çalışmalar yapmalıdır. Yazar, çizer ve şairlere yönelik yarışmalar düzenlenmeli, böylece çocuk yayıncılığının gelişimi de desteklenmelidir. Yurtdışındaki birçok kütüphanede bu ve benzeri çalışmaların yapıldığı bilinmektedir.

Çocuk kütüphanelerinin web sitelerinin de kütüphane mekânı kadar renkli olması faydalı olacaktır. Kütüphane web sayfalarında bulunması gereken kitap okumaya özendirici oyunlar, aylık-haftalık etkinlik takvimleri, yeni bir yabancı dil öğrenmeye teşvik edici bağlantılar ve indirilmeye hazır e-kitaplar, hem yeni kullanıcıları kütüphaneye çekmekte, hem de mevcut kullanıcıların sürekliliğini sağlamaktadır (Karagözoğlu Aslıyüksek, 2014, s. 792).

Çocuk kütüphanesinin okullar, anaokulları ve kreşler yanında sivil toplum kuruluşları ile işbirliği sağlaması ve toplumda okuma kültürünün çocuklardan başlayarak yaygınlaştırılması için ortak çalışmaların yapılması son derece önemlidir. Eğitim kurumlarının katılımına açık düzenli kütüphane gezileri ve etkinlikleri gerçekleştirilmelidir. Kültür

ve Turizm Bakanlığı'nın da Milli Eğitim Bakanlığı ile kütüphaneler konusunda ortak bir yaklaşımı ve programı olmalıdır.

Türkiye'de Durum ve Güncel Gelişmeler

Türkiye'de çocuk kütüphanelerinin durumu hakkında genel bir değerlendirme yapmak gerekirse, kütüphanelerin nicelik ve nitelik açısından son derece yetersiz olduğu söylenebilir. Kütüphanelerimizin sayısı ülke nüfusuna cevap vermekten uzaktır. Çocuk birimlerini bünyesinde barındıran halk kütüphanelerindeki personel, kullanıcı ve materyal sayısı gelişmiş ülke örneklerine göre oldukça düşüktür. Türkiye'de çocuk kütüphaneleri fiziksel açıdan yetersizdir. Türkiye'de çocuk kütüphaneleri hem mekân tasarımı hem de koleksiyon zenginliği noktasında eksiktir. Çocuk kütüphanelerinin birçoğunda kütüphanecilik formasyonu olmayan, çocuk dilinden anlamayan ve kitap okuma zevkini kazandırma yetkinliğinden yoksun görevliler çalışmaktadır. Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği'nde (2012) çocuk kütüphanelerine ilişkin maddeler yeterli değildir. Çocuk kütüphanelerine dair bir yönetmelik bulunmamaktadır.

Sağlam bir kültürel mirasa, dinamik bir nüfusa, genç dimağlara ve her türlü imkâna sahip olan Türkiye'de, çocuk kütüphanelerinin şu anki durumu hiç de parlak görünmemekle birlikte, son çalışmaların umut vaat ettiği söylenmelidir.

16-18 Kasım 2017 tarihlerinde Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Amacı "bağımsız çocuk kütüphaneleri ile halk kütüphanelerinde bulunan çocuk bölümlerini modern bir iç ve dış tasarımla yeniden ele almak; bu kütüphanelerde çocuklara yönelik hizmetlerde görev yapan personelin hizmet anlayışını geliştirmek ve genel anlamda hizmetlerin niteliğini yükseltebilmek" olarak belirtilen toplantıda üst düzey yetkililer tarafından konunun önemsenildiği ve yakın zamanda ciddi çalışmaların yapılacağı bilgisi verilmiştir (Karagözoğlu Aslıyüksek, 2018, s. 200). Çalıştaydan tam bir yıl sonra, 14-17 Kasım 2018 tarihlerinde aynı kurum tarafından Uluslararası Çocuk Kütüphaneleri Sempozyumu'nun

gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bütün bu gelişmeler, çocuk kütüphanelerinin yeni bir çehreye kavuşturulacağı ümidini doğurmaktadır.

Umudumuz, kütüphanelerimizin sayıca artması, mekân tasarımı bakımından en üst düzeye ulaşması, yeterli bütçe, personel ve dermeye sahip olabilmesidir. Bunlar gerçekleştiğinde halk ve çocuk kütüphanelerinin kullanıcı sayısı da artacak ve dahası kullanıcıların kitaba, kütüphaneye ve okuma kültürüne olan yaklaşımları olumlu yönde değişecektir.

Sonuç

Bu çalışmada, çocuk kütüphaneleri, kütüphane kurumunun beş temel unsuruna göre ele alınmış ve Türkiye'deki durum değerlendirilmiştir. Türkiye'de çocuk kütüphaneleri fiziksel olarak yetersizdir. Bu da kullanıcı hizmetlerine yansımakta ve kütüphanelere olan talebi azaltmaktadır. Bu konuda daha fazla geç kalınmadan düzenlemelere gidilmeli ve ilgili mevzuat güncellenerek çalışmalar hızlandırılmalıdır.

Çocuk kütüphanelerinde hizmet verilirken, "çocuklarda okuma alışkanlığının geliştirilmesi ve bunun devamı olarak toplumsal düzeyde bir okuma kültürünün meydana getirilmesi" temel amacı üzerine odaklanılmalı, bu konuda yeni projeler üretilmelidir. Çocuk kütüphanelerinin kullanıcı grupları tanımlanmalı; mekân, derme ve personel yönetimi bu grupların ihtiyaçlarına göre planlanmalıdır. Bebekler, okul öncesi çocukları, ilkokul çağı çocukları, ilk-gençlik dönemi çocukları, ebeveynler ve öğretmenler için özel koleksiyonlar geliştirilmelidir. Alanında uzman kişilerin önerdiği nitelikli yayınlardan oluşan bu koleksiyonlar, kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarına uygun olarak tasarlanmış mekânlarda sunulmalıdır. Kütüphane personeli ise kullanıcıların gereksinimlerine cevap verecek donanımda olmalıdır. Kütüphane kadrosu, uzman kütüphaneci, pedagog, dramaturg, sanat eğitmeni, edebiyat öğretmeni ve okul öncesi öğretmeni gibi nitelikli personelden oluşmalıdır. Bütün bunların gerçekleştirilebilmesi için, çocuk kütüphanesine ait bağımsız bir bütçenin de oluşturulmuş olması gerekmektedir.

Ülkemizde kütüphaneler sorununun çözümü için devletimizin kalıcı, değişmez bir kültür politikası olmalı ve bu politikanın temel taşlarını belirleyecek yeni bir yasa veya yönetmelik hazırlanmalıdır. Bu yasa veya yönetmelik, makul bir kültür politikasının temel taşı olarak değerlendirilmesi gereken kütüphanelere ilişkin maddeler içermeli ve ülkemizin kütüphane politikasını kalıcı olarak belirleyerek sürekliliği sağlamalıdır.

Kaynaklar

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi. (1989) 12 Ocak 2018 tarihinde http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf adresinden erişildi.

Çocuk Kütüphaneleri Çalıştayı Sonuç Raporu. (2017) 25 Şubat 2018 tarihinde http://www.cocukkutuphaneleri.org/2018/01/25/cocuk-kutuphaneleri-calistayi-sonuc-raporu-yayinlandi/ adresinden erişildi.

IFLA Çocuk kütüphanesi hizmetleri için ilkeler. (2011). B. Yılmaz ve S. Ekici. (Çev.). *Türk Kütüphaneciliği*, 25(4), ss. 545-552.

İlk örnek çocuk kütüphanesi: Ali Dayı. (2018) 08 Şubat 2018 tarihinde http://www.kygm.gov.tr/TR,1044/ilk-ornek-cocuk-kutuphanesi-ali-dayi.html adresinden erişildi.

Karagözoğlu Aslıyüksek, M. (2018). Çocuk kütüphaneleri çalıştayına dair izlenimler ve beklentiler. *ÇETO Çocuk Edebiyatı Tercüme Ofisi Dergisi*, 1(1), ss. 200-201.

Karagözoğlu-Aslıyüksek, M. (2014). Çocuk ile edebiyat arasındaki bağlantı yolu: Kütüphane. *Türk Dili Dergisi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı.* CVII(756), ss. 791-793.

Karagözoğlu-Aslıyüksek, M. (2017). *Dijital kültür ortamında bilgi hizmetleri ve kütüphaneciler.* İstanbul: Hiperyayın.

Kınalı, F. (1955). *Çocuk kütüphaneleri ile okul ve sınıf kütüphaneleri.* İstanbul: Maarif Basımevi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Kütüphane Hizmetleri Genelgesi. (2012) 12 Şubat 2018 tarihinde http://www.kygm.gov.tr/TR,46471/kutuphane-hizmetleri-genelgesi--yayimlandi.html adresinden erişildi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Yayın Seçme Yönetmeliği. (2011) 12 Şubat 2018 tarihinde http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14506/kultur-ve-turizm-bakanligi-yayin--secme-yonetmeligi.html adresinden erişildi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği. (2012) 12 Şubat 2018 tarihinde http://www.kygm.gov.tr/Eklenti/5,halkkutuphaneleriyonetmeligi-11-01-2012-resmi-gazetepdf.pdf?0 adresinden erişildi.

Şirin, M.R. (2018). Çocuk edebiyatı ders notları. 12 Şubat 2018 tarihinde http://www.cocukvakfi.org.tr/Rapor/CocukEdebiyatiDersNotlari.pdf adresinden erişildi.